

16430

EUG. DINESCU

Note explicative

Pe lângă

Tragediile lui Sofocle

25/10/92 (Traduse în versuri)

VOLUMUL I.

ELECTRA, FILOCTET.

— 1910 —

Tipografia, Legătoria de Cărți și Librăria Gheorghe N. Vlădescu
Câmpulung

EUG. DINESCU

Note explicative

Pe lângă

Tragediile lui Sofocle

(Traduse în versuri).

33.001

Câmpulung

Tipografia, Legătoria de Cărți și Librăria Gheorghe N. Vlădescu

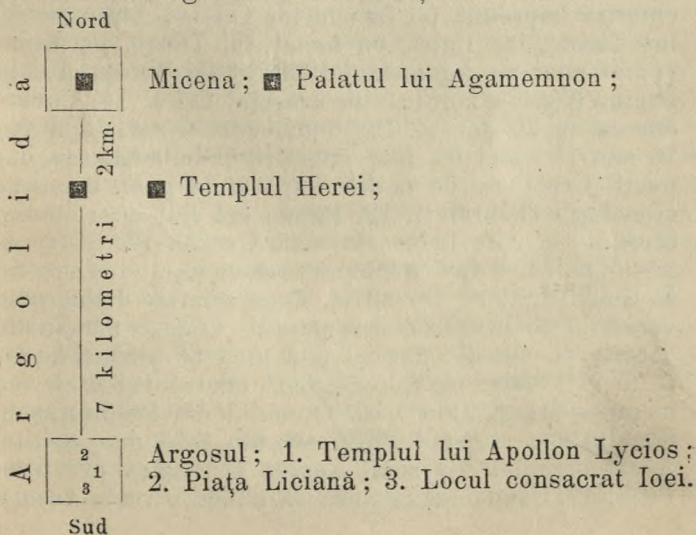
— 1909 —

1954

D

ELECTRA.

1. Agamemnon a fost șeful suprem al expediției Grecești în potruva Troenilor. 2. Patria lui Oreste. Cei trei bărbați din scena I se opriseră în piața publică din Micena, aproape de palatul lui Agamemnon; la stânga, între Micena și Argos (cam la 2 km. de Micena) ei vedeau templul Herei, una din minunile lumii, după Pausanias și L. Apulejus; în fața lor vedeau Argosul (cam la 9 km. de Micena), iar în Argos vedeau locul consacrat Ioei și piața Liciană, în vecinătatea vestitului templu al lui Apolon Licianul (Tournier). Alții (de pildă Callot, Lagoguey) dă altă explicație, dar explicația lui Tournier ni se pare singura în concordanță cu textul. Dacă n'admitem că Sofocle nu cunoaște poziția acestor localități, trebuie să admitem că cei trei actori vedeau la această distanță destul de mare, din cauza cerului limpede al Greciei. Precum se vede (din traducere) crescătorul lui Oreste atrage acestuia atenția mai întâi asupra locului cel mai depărtat, Argosul și ceea ce se vede în el; apoi asupra templului dintre Argos și Micena și în fine se oprește asupra Micenei și palatului din Micena al lui Agamemnon: Eată și o schemă:

3. Fiica lui Inah, primul rege legendar al Argosului, se numea Io, o preotesă a Herei (Junonei) soția lui Zeus (Jupiter); acesta seducând-o, a transformat-o într'o văcută, ca s'o scape de furia Herei; dar Hera a făcut s'o mușce neincetat un tăun, în cât să n'aibă odihnă nici o clipă. 4. 5. Aceia cari priveau din Micena în Argos, observau mai întâi piața Liciană, numită astfel fiindcă pe ea era clădit un templu al zeului Apolon, care stărpise lupii din Siciona (N. V. Argolidei; lycos-lup). 6. Templul Herei era în stânga, între Micena și Argos, la 10 stadii de Micena (1850 m.). 7. Micena era un oraș situat între Corint (nordul Argolidei) și Argos, dar mai aproape de Argos; poeții tragici de multe ori confundau Micena cu Argosul, probabil fiindcă —după legendă— în urma stărpirii familiei lui Agamemnon, Heraclizii au făcut din el o dependență a Argosului și după cât se pare și pe scurta distanță dintre aceste două orașe erau presărate diferite edificii. Unii zic însă că această confuzie precum și confuzia în privința distanțelor, poeții tragici o făceau din necunoașterea exactă a locurilor geografice. 8. Pătată de omoruri. 9. În adevăr în acea casă Tantal omorise pe fiul său Pelops și din carnea lui oferii cină zeilor; Atreu și Tieste, fiii lui Pelops omoriră împreună pe fratele lor Crisip; Atreu pe fiii lui Tieste, iar Egist, un fiu al lui Tieste, pe Atreu și mai apoi pe Agamemnon (fiu al lui Atreu). 10. În Focida (Grecia nordică) în orașelul Crisa. 11. Oreste era ca de 20 de ani. După unii avea 3 ani, după alții 10 sau 13 când l-a luat crescătorul de la Electra, dar poeții Greci nu dă multă importanță unor asemenea cronologii (Tournier). 12. Pilade era fiul Foceanului Strofios, la care fusese crescut Oreste. 13. Noaptea înstelată. 14. Adică e tocmai vremea ca munca noastră să fie în toiul ei. De altfel, după cum se deduce din versurile ce urmează, crescătorul urmase numai din datorie pe Oreste, dar nu știa încă ce planuri au Oreste și Pilade. 15. Adică „dacă cumva vei crede că nu mi-aș atinge ținta“. 16. Oracolul din Delfi (oraș în Focida) sau oracolul Pitic, era din cele mai vestite. Acest oracol îl da zeul Apolon prin gura preotesei Pitia. 17. Când cineva avea să aducă o veste veselă,

trebuea să poarte o coroană de flori. 18. Fanoteu era un regișor (al orașului Panopeus din Focida) și dușman de moarte al propriului său frate Crisos, regele Crisei; Crisos fiind tatăl lui Strofios și bunicul lui Pilade (amicul desăvârșit al lui Oreste), ur mesager de la Crisos ar fi putut inspira lui Agamemnon și Clitemnestrei toată încrederea. 19. Fanoteu. Vezi No. 18. 20. La jocurile pitice, pe lângă luptele corp la corp, erau și lupte de întreceri pe jos, călare, cu carul, concursuri spirituale și altele. 21. Ofrandele cu șuvițe de păr se obicinuiau a se face cu credința că tăerea părului era un semn de jale ce făcea milostivi pe morți față de membrii familiilor rămași în viață. 22. Picurarea unui lichid (de obicei vin) în onoarea unei divinități sau a unui mort. 23. E vorba de urnele în care se păstră cenușa mortului. Asemene urne aveau felurite forme, unele chiar bizare, ca forma unei colibe, a unei căsuțe, sau aveau sculptate pe ele animale, și altele. De sigur că în scena aceasta e vorba numai de o urnă închipuită. 24. Adică în tocmă cum nădăjduesc să strălucesc, etc. 25. De acum înainte. 26. Aci poetul face o metaforă cam silită, ce dă mâna și cu iperbola: Oreste își compară trupul său cu o stea din care ar eși mereu raze de lumină, în ciuda dușmanilor săi. 27. „Faceți să fiu norocos la capătul călătoriei mele“. 28. Ca ispășitorul pângăririi omorului tău. 29. Am terminat vorba deocamdată. Textual: „Am spus deci acestea“. 30. Inainte de a precede la îndeplinirea celor poruncite... 31. Lumina dimineții (când începe acest act) era socotită ca cea mai curată. La această oră Electra apărea înaintea porții palatului să plângă moartea tatălui său și să ia pe trecători ca martori ai nenorocirii ei. 32. Adică Ares, zeul războiului, cel veșnic însetat de sânge și tot i-a cruțat viața (în războiul Greco-Troian). 33. Fără rușine, fără frică de zei. 34. Zeul Iadului și soția sa. 35. Zeul Mercur. 36. 37. Personificarea blestemului și a răzbunării. 38. Textual: „fără dreptate“. 39. Nu mai pot contrabalansa cumpăna durerii. 40. Aci cuvântul e luat în sensul cel mai aspru: „odrasla mamei celei mai denaturate“. 41. Ca prins în curse și omorît. 42. „De este cuviincios sau potrivit pentru o

fecioară (corul, precum știm, eră compus din fecioare Miceniene) să rostească un blestem ca acesta“. 43. „Faptul mângâerei voastre“. 44. Iubirei ce am eu pentru voi“. 45. De la suspinele firești. 46. Electra, dorind să plângă mereu, își creează singură o tristă povară. 47. Această pasăre este privighetoarea, socotită ca vestitoarea primăverii, din ordinul lui Zeus. Aci, în special, e simbolizarea Filomelei care într'o împrejurare nenorocită a complotat la omorul lui Itys, fiul surorii sale Procne (soția lui Tereu, un rege Trac) și mai târziu a fost prefăcută, drept pedeapsă, în privighetoare menită ași plânge întruna nepotul. De aceea și Electra spune că iubește așa mult această pasăre, adică și ea ar vrea să plângă mereu pe tatăl său Agamemnon. 48. Adică: te țin drept zeiță, prin suferințele tale extraordinare și mă pun sub ocrotirea ta. Sofocle descrie mai pe larg legenda Niobei în „Antigona“ (Vezi traducerea noastră, v. 820 sqq și adnotațiile respective. Vezi și obs. finală de la No. precedent, prin analogie). 49. Soră cu Electra. 50. Electra 'i făcuse binele că l-a scăpat din mâinile Clitemnestrei în ziua când a fost ucis Agamemnon; și mai apoi, în mai multe rânduri, i-a trimes vești despre conduita Clitemnestrei și a lui Egist. 51. Mi s'a vestit de mai multe ori că va veni, dar fără să se țină de cuvânt. 52. „O fi având dorința de a veni“. 53. Personificarea timpului. 54. Oreste. Vezi și notele 10 și 18. 55. Adică: Oreste se va înduplecă să vină, iar Hades să nu te lase nerăzbunată în potrive dușmanilor. 56. Aici e —se poate spune— o iperbolă. Înțelesul e: o bună parte din viața mea. Electra avea acum vreo 30 de ani. 57. E adevărat că mama Electrei nu murise încă, dar ea o consideră ca și când nici n'ar fi pe lume, deoarece de la omorul soțului ei ea nuși mai iubea copiii. 58. Subînțeles, de rangul meu. 59. Ideea: stau în picioare în jurul mesei, ca o femeie de serviciu, ce sânt, iar masa e „deșartă“ de locul ce'l ocupă Agamemnon în ceasul când a fost ucis, căci dușmanii din casă i-au răpus viața chiar la masă și chiar în ziua când s'a întors din războiu, lucru de care, prin asociație de idei, vorbește imediat corul. 60. Strigătele, țipetele lui Agamemnon după

întorcerea în patrie. Corul auzise, ca și cetățenii, numai țipetele lui Agamemnon pe când cădea sub secura ucigașe. 61. Un fel de paturi de mese. 62. Ca sfetnic toporului. 63. Din partea a doi complici. 64. Mi-au smuls fericirea prin trădare. 65. M'a omorit și pe mine sufletește. 66. Aluzie la îndârjirea Electrei. 67. In sens de conflict, ciocnire. 68. Să vorbească așa. 69. Adică: cu toată nenorocirea ți, liniștește-te, ca să nu dai naștere și la alte nenorociri. 70. „Care-i rațiunea de a mi tempera durerea, mânia? 71. De oamenii cari uită pe morți: n'aș dori cinstea unor astfel de oameni. 72. In Infern. 73. In Infern, alături de omul de bine. 74. Acum. 75. Adică avântului. 76. Ucigașii. 77. „Cătă de mă convinge tu“. 78. „Cu toatele“. 79. Să plâng. 80. Pe tronul tatii. 81. Ornamente, insignii. 82. Ca tata. 83. Adică de răzbunarea cerească. 84. In fiecare lună, în ziua corespunzătoare zilei în care a fost ucis Agamemnon. 85. „Plâng pe ascuns, căci nu mi se iartă să mi împlinesc în voe dorința de a plânge cât de mult. 86. Mama. 87. Ironic. 88. Pricina noilor mele turburări, la auzul întoarcerii lui Oreste. 89. Oreste. 90. Nici cumpănită în izbucnirea durerii, urei, nici destul de evlavioasă față de zei, cari mă prigonesc atâta. 91. In sensul unei nevoi de care nu poți scăpa. 92. „In cât sântem îmboldiți să săvârșim tot rele“. 93. De sigur că nu-i acasă. 94. „N'aș mai putea îndura viața“. 95. „Să fim mereu în rezervă, să nu ne arătăm mâniate“. 96. Vre-o faptă mai însemnată, ce ar putea atrage atenția lui Egist și Clitemnestrei. 97. Adică: „Dar ca să pot trăi în libertate“. 98. Grija unei mame vinovate. 99. Necinstirea memoriei lui Agamemnon. 100. Lui Egist și Clitemnestrei. 101. Dacă și morții din Adâncuri pot simți vreo plăcere de pe urma acestor omoruri. (Hermann). 102. Aici e și o ușoară ironie: ai rămâne tu cu mai puține avantaje. 103. Adică atâta vreme cât te-ai socoti fiica lui Agamemnon, renegând pe mama noastră. Ideea e aceasta: numindu-te „a mamei“, cel puțin n'ai mai avea nici o obligație față de memoria tatălui tău și n'ai mai îndura hula oamenilor. 104. Renegânduți pe tatăl nostru. La Greci numele tatălui făcea, ca să zicem așa, parte integrantă din numele oricărui copil

legitim, cam ca numele de familie la moderni (Tournier). 105. Ironie. Astfel acum când te numești încă „a lui Agamemnon“. 106. Cred că e aluzie numai la sfatul de ași mai potoli mânia. 107. „Ce i le spuseiu“. 108. Mai rău ca suferințele mele actuale. 109. Că nu ți-am spus. 110. Textual: acum. 111. Echivoc (aluzie la moartea lui Egist). 112. Ironie pe care Crisotemis o observă imediat. Dovadă răspunsu'i. 113. Asemene învățăminte să le ai tu singură în grije față de cei puternici; sau: făcând tu asemenea lucruri, lingușește tu pe cei puternici (Dindorf) 114. Textual: nu numești firea mea. 115. Textual: să nu cazi. 116. Textual voi cădea. 116. Subînțeles: eu. 117. „Spiritul lui ne-ar iertă supunerea către cei puternici“. 118. Dușmănitul Clitemnestrei. 119. Ca și când ar complectă. 120. Electra nuși închipue că Clitemnestra ar fi putut face așa ceva și din propriu'i îndemn. 121. Simbolizarea soarelui. La cei vechi eră obiceiul săși povestească soarelui visele, ca să scape de urmările de care le eră teamă. Aceasta este explicația unui scoliast (adnotator, explicator al operelor antice). 122. Unde ți-am spus. 123. Să nuți cășunezi pieirea. 124. Adică în țărână, după ce vei răcâi câtva pământul. 125. Cei vechi aveau obiceiul ca atunci când omorau pe cineva într'un războiu ori prin curse, săi tae mânilor și picioarele pe cari apoi le puneau la subțiorile mortului și după aceea ștergeau de sânge fierul ucigător chiar pe capul mortului, crezând că în chipul acesta vor face cu neputință răzbunarea și că se curăță de crima făptuită. 126. Nearanjată cu măiestrie, cu oare-care podoabe. Aci Electra ne apare în toată gingășia simplității ei în pretenții. 127. Pe tata. 128. Înțelesul: odatăce un lucru e drept în sine, nu mai trebuie să sufere discuția a două sau mai multe persoane, ci trebuie să facem mai repede ce e drept de făcut. Unde se zice „ci să se dea zor la lucru“, e subînțeles: „ci dreptatea are cuvânt (rost, temei) să dea zor la lucru“. 129. „Am de gând“. 130. „Voi îndură amarnic consecința descoperirii încercării mele. 131. Dreptatea de la care vine și prezicerea ce-o tâlmăcesc (Tournier). 132. O metaforă destul de frumoasă: poetul compară vesela prevestire a acestui vis cu un vântișor ce-ar

sufală dulce. 133. Aci e o metaforă prin care poetul voește să arate că Erinia (Furia) e neobosită (tare ca bronzul) când e vorba să vie 'n potrivă ucigașilor (scoliaștului). 134. „Pentru toate-aceste considerații“. 135. Fără rost, fără motiv. 136. Adică nu s'ar arăta la oameni, în genere. 137. „Dacă visul Clitemnestrei nu ne prevestește o izbândă norocoasă“. Comparația cu ținta (limanul) e luată de la corabie. 138. Oracolul prezisese lui Inomaos, regele Pisei (Elida) că mărițișul fiicei sale Ipodamia îi va aduce moartea; 13 pretendenți ai fetei fură uciși de tatăl ei, căci toți au fost, pe rând, biruiți în lupta de întrecere cu carele, cu Inomaos, care puneă pe fiica sa în carul pretendentului; acesta, uluit de rara și vestita frumusețe a fetei, nu mână destul de repede și rămâneă biruit. Numai Pelops a avut violența de a momit pe tânărul Mirtil (fiul lui Hermes și al Amazoanei Mirto), care a trădat pe stăpânul său. Acesta s'a sinucis de desperare și rușine; însă când Mirtil și-a cerut răsplata trădării de la Pelops, acesta l-a aruncat în mare (mai târziu Mirtil a fost transformat într'o constelație). După altă legendă, Pelops l-a aruncat în mare fiindcă pe când se 'ntorceau câteși trei în Pelopones l-a surprins îndrăgindu-se cu Ipodamia. 139. Pe Pelopizi, urmașii lui Pelops. Știm că Pelops eră tatăl lui Atreu, iar acesta al lui Agamemnon. 140. „Te plângi la ori-ce fel de oameni“. 141. Adevăratul înțeles e: îți spun în față că sânt nemulțumită de tine, 142. Cuvinte spuse cu dispreț. Tot din dispreț și ură Clitemnestra nici nu pronunță numele lui Agamemnon. 143. Din toți Grecii a fost singurul părinte care s'a găsit să sacrifice pe propria lui fiică. Flota Grecească se 'nomolise de vânturi în portul Aulis (Eubeea) în drumul ei spre Troia și numai după jertfirea Ifigeniei, altă fiică a lui Agamemnon, Grecii au putut avea vânt prielnic. 144. Înțelesul: Atunci a ucis-o ca să scape de la jertfă pe copiii lui Menelau? După Omer, Menelau și Elena au avut un singur copil, Hermiona; după Esiod, doi: Ermiona și Nicostrat. 145. Care a fost cauza (indirectă a) pieirii. 146. A Ifigeniei. 147. Expediția Grecilor în potrivă Troenilor. 148. Ar vorbi la fel cu mine. 149. „Pe cei de lângă tine“ e un plural sui generis, în-

tâlnit pe alocurea ; înțelesul ultimei fraze e : sânt sigură că de vei mai prinde minte, ai să defăimezi singură pe tatăl tău. 150. Tu ai provocat disputa aceasta. 151. În strâmtoarea Euripos, ce despart Beoția de Eubeea suflă mai multe vânturi (Hermann). 152. Plimbându-se ca să'i treacă de urât. 153. Ideea e aceasta : Agamemnon plimbându-se prin pădurea consacrată Dianei, a văzut întâmplător un cerb pe care nu l-a răbdat inima să nu'l vâneze și pe când îl jertfea, a scăpat o vorbă cam îngâmfată la adresa Dianei, ceea ce l-a costat amarnic, precum se vede mai la vale. Electra, din delicatete față de zei, nu reproduce vorbele tatălui său, care probabil a zis : „Nici Diana n'ar fi ochit ca mine“ (Callot). 154. Artemis, Diana. 155. Prin vânturi potrivnice. 156. A Ifigeniei, adică aceasta a fost pricina jertferei ei. 157. Scăpare. 158. Dispută cu ceilalți fruntași. 159. Pentru un moment. 160. Să nu cați să te justifici, căci nici nu există justificare pentru tine. Dovadă, cele ce urmează. 161. Din unirea nelegiuită a Clitemnestrei cu Egist s'ar fi născut o copilă, Erigona (Tretzes). 162. Adică concubinajul. 163. Spui mereu. 164. Sarcastic. 165. Mai mult ironic : unei mizerabile ca tine în orice caz nu'i fac rușine prin simpla mea flecărire. 166. Întru cât mânia ei e firească, nu e nevoie să mă mai ocup de dânsa. Înțelesul mai apropiat de text e : eu nu văd pe nimeni frământându-se de mânia ei. 167. Adică în etate destul de înaintată. Electra avea în timpul acelor evenimente aproximativ 30 de ani (Dindorf). 168. Textual : îți pare ție oare?.. 169. De vorbele ce sânt silită să ți le spun și de infurierea mea. 170. A spune asemenea vorbe. 171. Subînțeles ; grozavei fapte. 172. Unei fapte rele îi corespund firese și vorbe grele. 173. Nepedepsită. 174. Care să'mi strice efectul jertfei sau al rugăciunii. 175. Apolon. 176. Să'i ducem ofranda și să'i fac și o rugăciune. 177. Vorbirea'mi, ruga'mi, pe care de vreme ce o fac ziua, sânt silită s'o fac în tainice șoapte, să nu m'audă Electra ; noaptea nu m'ar simți nimeni și aș putea-o face întreagă fără grije. 178. Ascultă'mi ruga trunchiată și șoptită. 179. Ca soție de rege. 180. Cele ce nu le pot spune, ca să nu m'audă Electra. Ceea ce nu poate spune Clitem-

neștră, e foarte probabil ruga ca Oreste să moară cât mai iute (Callot). Vezi și No. 176. 181. Ingrijitorul lui Oreste avea nevoie să s'asigure bine de locuința lui Egist, ca să nu facă vr'o greșeală. Dar după Schneidewin și Leconte de Lisle, trebuie înțeles: „aș vrea să știu“. 182. În nădejdea de a obține vreun premiu la jocurile din Delfi. 183. În Bergk: obșteasca. 184. Riguros vorbind, turnura trebuia să fie astfel: la luptele elenice, cu măreață înfățișare. „Lupte elenice“ pentru că la ele luau parte toți Grecii din Elada (și chiar și alte nații erau primite). 185. De frumusețe și vigoare. 186. Textual: întâia judecată, adică întâia încercare, apreciere a preambulului care constă într'o alergare înainte de a se intra în toiul întrecerilor. 187. Alergând iute ca un tânăr viguros ce era, a ajuns cel dintâi la semnul final al alergării și a luat premiul biruinței, ceea ce a fost mare cinste pentru el. 188. Dintre multe ce s'ar putea spune cu privință la vitejia lui. 189. Căci deocamdată nu mai intru'n alte amănunte. 190. Pentatlu se numea o grupă de cinci exerciții sau întreceri: lupta propriu zisă, alergarea, saltul, exercițiul cu discul și cu lancea; „Intrecerea 'ndoită“ se referă în special la alergarea dus și 'ntors a stadiului. 191. Vestitorul voește să spună că din gura privitorilor răsunau 3 nume: Oreste, Argeeanul și Agamemnon; căci e inadmisibil să credem că strigau în tocmai: „Oreste, Argeeanul, fiul lui Agamemnon care a întrunit odinioară, etc“. 192. Oreste. 193. Subînțeles în locul de alergat. 194. Nordvestul Peloponezului. 195. Adică fiecare Libian cu carul lui. 196. Vestul Greciei nordice. 197. Magnezia, țărișoară la Estul Tesaliei, sau oraș în Tessalia, în Lydia, Caria. Poetul face aluzie probabil la primele două. 198. Enia, oraș în Eolia (coastele Aziei minore). 199. Înțelesul e foarte simplu: numindu'l și pe el, i-au numit pe toți zece. 200. Faptul exprimat prin propoziția din urmă se prezintă ca o urmare a sortului. 201. În clipa când s'a dat semnalul de pornire. 202. De dinainte. 203. În ipodrom erau mai mulți stâlpi-semne de trecut; cel care ajungea cel dintâi la cel din urmă semn și mai ales îl ocolea cât mai aproape, ca să se întoarcă tot în goană spre a săvârși „cursa indoită“ (Vezi No.

190), câștigă loc și timp; căci de bună seamă că cel care ar fi ajuns cât de puțin mai târziu ca el, eră silit să piardă cel puțin atâta timp cât să ocolească carul fruntașului care ocolea spre întoarcere. Ocolul se făcea de la dreapta la stânga, în cât hățul drept eră lăsat domol, iar cel stâng eră ținut strâns. Carele de alergare pe atunci erau trase numai de 4 cai; mai târziu s'au introdus cele cu 2 cai. Carul eră cu 2 roate, iar cei 4 cai erau puși alăturași; cei doi din mijloc despărțiți printr'o oiște scurtă, iar marginașii mânați cu frâne simple (fără hamuri). Astfel puteau alerga foarte repede. 204. De steajer. De sigur că aceasta eră cea mai fericită apropiere, căci de ar fi cârmit ceva mai mult (la stânga), se răsturnă carul, lovindu-se de stâlp; iar de se ținea mai depărțișor de stâlp, pierdeă din timp. 205. De câte ori ajungeă la el. 206. Textual: drepte, în picioare, adică nu s'au răsturnat încă. 207. Nu se mai puteau înfrâna cu hățurile. 208. Să isprăvească pe a VI ca să înceapă pe a VII. Stadiul trebuia străbătut de 12 ori cu caii (11 × 1,85 m.), sau de 8 ori cu mânjii. 209. Când erau aproape să ajungă iar la semnalul de pornire, au trecut pe partea pe unde mergeau carele la ducere și s'au izbit de carul sau carele Libienilor, de cari aci poetul spune că erău din orașul Barca. 210. Veneă, ce-i drept, cel din urmă, dar fiindcă inadins nu'și obosise caii, eră ca sigur că tot cel dintâiu va ajunge la hotarul alergării. 211. Textual: scoțând (alternativ) înainte capul carelor de cai (în loc de „capetele cailor de car“). 212. Neînsăpăimântat, cu sânge rece. 213. Care n'a suferit nici o stricăciuaăc. 214. În loc să'l strângă. 215. Ce făcea cel dintâiu întoarcerea în jurul steajerului final. Scoliaștul își închipue că hățurile s'au încurcat sau agățat de vre-o proeminență a carului (Vezi și No. 203). 216. Pe față. 217. Pe cât se poate descrie cu cuvântul; însă Tournier: ca în povestire, tristă de ascultat. 218. Ingrijitorul se prefăce că e trist sau necăjit că vestea lui n'aduce bucurie Clitemnestrei. 219. Ca'n așteptarea unei morți nefirești. 220. Metaforă prin care Clitemnestra vrea să spună că Electra îi învenină sufletul cum e mai rău și, cum am zice noi, „tocmai când îmi eră lumea mai

dragă“. 221. Tristă ironie la adresa ei (Electrei) însăși. 222. Înțelesul: pot plecă, căci mi-am îndeplinit cu succes misiunea: te văd veselă. 223. N'ai merită stima mea, sau nu te-ai purtă cum trebuie față de mine, de-ai cătă să pleci repede. 224. Va trebui să rămân tot sclavă. 225. În casă. 226. Fărădelegile Clitemnestrei și ale lui Egist. 227. Pe drept mă mâniuu pe Zeus și pe Helios; pe primul fiindcă nu pedepsește pe Clitemnestra și pe Egist, cu trăsnetele sale, iar pe al doilea fiindcă vede și el toate și stă nepăsător. 228. Să nu spui ceva necuviincios la adresa zeilor. 229. Dacă mă opriți să mă răsufli, cel puțin, pe Zei, înseamnă că săruți să nu'mi pierd nădejdea 'n Oreste, care-i mort, ca și tata; prin urmare vă bateți joc de mine. 230. Subînțeală o frază prealabilă ca aceasta: N'ai dreptate; e nădejde de chibzuială și răzbunare chiar din partea unui mort în Adâncuri; așa de pildă regele Amfiaraos... Amfiarau eră ginerele lui Adrast, regele Argosului, ca și Polinice; având și darul profeției, el și-a prezis moartea de se va duce în potriua Tebei, cum tot stăruia de el Polinice, și s'a ascuns. Polinice însă a dăruit Erifilei, soția lui Amfiarau o salbă de aur și astfel a izbutit să afle de la ea, prin trădare, ascunzătoarea soțului ei. Găsit, Amfiarau a putut fi înduplecat de Polinice să meargă în război, unde s'a luptat și și-a găsit în adevăr moartea, căci a fost înghițit în sânul pământului cu car cu tot. El nu și-a pierdut însă nici mort înțelepciunea și vioiciunea. căci a fost în stare să inspire fiului său Alceon voința și puterea de a 'l răzbună. 231. Erifila. 232. Înțelesul: Amfiaraos a fost răzbunat de fiul său Alceon care a ucis pe mama sa Erifila. Amfiarau eră socotit a fi fost în mahnire, căci la Grecii cei vechi eră credința că mortul ședeă foarte trist în Infern atât timp cât nu eră încă răzbunat. 233. Oreste. 234. Cei vrei să spui? 235. Figurat: nu mă mai purtați prin regiunile nădejdei zadarnice. 236. Nădejdea 'n fratele meu, născut din părinți de seamă („Eupatrizi“). 237. Textual: „fără brațele mele“. 238. Doar că i s'a strâns cenușa într'o urnă. 239. Crisotemis repetând cuvântul „zvon“, spus de Electra, măcar că în realitate venirea lui Oreste nu eră unmai un zvon, face

de bună seamă o ușoară ironie la adresa Electrei. 240. De crezut. 241. Subînțeles: numai după ce vei afla amănunțit. 242. De simți plăcere a vorbi numai că să vorbești. 243. Mormântul lui Agamemnon era destul de nou, așa că prin „străvechiu momânt“ trebuie să înțelegem ceea ce se numește la moderni „cavoul familiei“. 244. Mormântului. 245. E vorba de mormântul anume al lui Agamemnon. 246. Spre vârful movilei. 247. Textual: „fără să spun vr'o vorbă de rău augur“, dar înțelesul e că Crisotemis a tăcut de teamă ca pedeoparte nu cumva prin vr'o vorbă imprudentă sau printr'un strigăt de bucurie să atingă gravitatea religioasă a ceremoniei ce-avea de făcut (depunerea de ofrandă din partea ei și a Electrei pe mormântul tatălui lor) și să strice efectul acestei fericite prevestiri; pronunțarea unor cuvinte de bun augur („eufemie“) era obligatorie în ceremoniile religioase, însă trebuia făcută cu toată seriozitatea și ea, de bucurie, nu se mai putea ține serioasă. 248. Șuvița. 249. Textual; făr' a plânge. 250. Textual: pân' la zei. 251. Am fi putut vedea sau afla și noi. 252. Un zeu bun cu timpul trece de la un om la altul și tot așa face și un zeu rău, adică soarta e schimbătoare. 253. Noastre. 254. Înțelesul: Crisotemis credeă la 'nceput că s'a isprăvit cu orice nenorocire și că de acum înainte le-așteaptă numai fericirea; acum însă se convinge (greșit) că au reînviat nenorocirile de odinioară, crescute încă și cu nenorocirea aflată acum (moartea lui Oreste). 255. Textual e mai necruțător, mai violent: „ai îmbătrânit pân' la vârsta aceasta“. 256. De averea părintească și de măritiș. 257. Mulțumirea, recunoștința. 258. Trebuie să se 'nțeleagă noblețea atât socială cât și sufletească. Textual: „născuți nobili“; dar de bună seamă că Electra face aluzie numai la noblețea tatălui ei, căci ceva mai nainte a arătat cu dispreț perversitatea mamei sale. 259. Înțelesul: Dacă vorbitorul sau ascultătorul are prevedere înainte de a vorbi, aceasta îi va fi un bun tovarăș la timp, adică îi va fi de folos. Aceasta ese din răspunsul imediat al Crisotemidei. Masculinul s'a pus din cauză că corul voește a arăta un principiu general, măcar că e vorba de acțiunea a două fete. 260.

Dușmanilor noștri. 261. Ca Egist. 262. Aluzie la pedeapsa ce le-ar aștepta de s'ar descoperi uneltirea. 263. Aluzie la posibilitatea de a fi condamnate numai la închisoare și torturi, ceea ce, după Crisotemis, ar fi mai rău chiar de cât moartea. 264. Cum Agamemnon murise, iar Oreste era socotit mort, de mai mu-reau și ele, neamul sau familia lui Agamemnon s'ar fi stins. Cât despre Clitemnestra, în disprețul ei, Crisotemis o consideră ca și când nici n'ar fi pe lume. 265. Te-ai fi repezit în clipele-acelea la Egist, cu se-curea, și l-ai fi ucis. 266. Adică de a fi rezervată ca atunci. 267. Prima jumătate a acestui vers e spusă, de bună seamă, cu o nuanță de ironie, 268. Textual : voi suferi ascultându-te și odată... Înțelesul : va veni o vreme când mă vei binecuvânta pentru sfaturile ce ți dăduiu. 269. Spre a'da adevărul pe față. 270. Vor-bele „mamei tale“ Electra le spune cu o dureroasă ironie Crisotemidei, căci ea, Electra, se socotește singură în drept de a se lepăda de mama lor. 271. Neci astirea memoriei lui Agamemnon de a'l lăsa ne-răzbunat. 272. Textual : mă vei lauda. Înțelesul : de vei fi prinsă cu planul tău de Egist și Clitemnestra vei fi amarnic pedepsită și atunci îmi vei da dreptate că ți-am recomandat prevedere. 273. Ideile, hotărârile mele. Deci nu mă mai răzgândesc. 274. Textual : „intră“, adică intră 'n casă și lasă-mă pe mine afară. 275. Nu te voiu ruga să'mi fii tovarășe. 276. Aci Electra face mai mult de cât o ironie la adresa Crisotemidei, chiar o înfruntă, asemuind-o cu „un lucru deșert“, o con-sideră ca și când n'ar exista, sau n'ar fi de cât o umbră, din cauza lipsei ei de energie. 277. Aluzie în special la berze și la lebede, cari arată un fel de respect și grije deosebită față de părinții lor. 278. În sensul că părinții le-au crescut. 279. Adică : de ce nu 'și arată și oamenii recunoștința față de părinții lor ? 280. Zeița simbolizatoare a dreptății. 281. După le-gende, vâlva daraverilor și frământărilor omenеști a-jugea până'n Iad. 282. Invrăjbirea a două surori. 283. Aluzie la Crisotemis. 284. Clitemnestra și Egist. 285. A lui Egist. 286. N'am știință de zvonul de care 'mi vorbești. 287. Lui Oreste. 288. De omor din partea Clitemnestrei și a lui Egist. 289. De nu te scăpam.

de omorul lui Egist și al Clitemnestrei, tot te omorau ei, dar cel puțin ai fi avut o parte din aceeaș groapă cu a tatii. Știm ce preț puneau Grăcii pe faptul de a fi îngropați în regulă și cu toate formele religioase. 290. E vorba de trupul lui Oreste socotit ars pe rug. 291. In sens figurat. 292. „Pe mine, asimilată cu neantul, cu moartea, primește-mă 'n locașul morții“. 293. Aci, sus, pe pământ. Textual „sus“. 294. Electra se socotește ca și moartă, precum văzurăm mai sus. In tragedia „Ecuba“ a lui Euripide, Ecuba se socotește tot așa în mai multe rânduri. 295. Nu mai pot ascunde adevărul: de a mă da pe față. 296. Că nu'ți mai poți stăpâni limba. 297. Fără să meriți, fără vină. 298. Oreste, identificându'și suferințele Electrei cu ale lui, spune că nu știa nimic din propriile'i rele, ceea ce altfel ar fi un non sens. 299. Oreste întreabă pe Electra de cine a fost făptuit omorul, ceea ce se face că nu știe, fiindcă nu vrea încă să fie recunoscut de ea (Dindorf). 300. Textual, acest vers sună: „ce făcând? oare prin brațe, ori prin nimicirea vieței“. Înțelesul e cum l-am redat noi chiar prin traducere; prin brațe (silnicie) poetul a înțeles —foarte probabil— brutalitatea vădită, iar prin nimicirea (amărirea) vieței a înțeles lipsa unei brutalități aparente, dar otrăvirea înceată și pe nesimțite a sufletului prin vorbe, semne sau purtări, sau cum am zice noi: „la fiecare ceas câte o liguriță“. 301. Nu e pe lângă tine nici acela, etc. 302. Știm că Electra eră și rău îmbrăcată, pentru că nu i se dădea să se 'mbrace mai bine, așa că vederea ei inspiră milă de la început. 303. Electra pare a face aluzie la Ismena, în sensul că nici aceasta n'o mai iubește, de vremece nu s'a asociat cu ea la omorul mamei lor. 304. Deopotrivă cu tine. 305. De mă pot bizui pe fidelitatea sau discreția corului. 306. Electra face un act de politețe față de cor, lăsându'și în umbră persoana ei, deși cea mai interesată în acest avânt al discuției eră chiar ea. 307. Textual: acum. 308. Sigur că Oreste ținea ca în momentele când se va descoperi surorii sale, ea să nu țină în mână vasul socotit ca mortuar, căci aceasta ar fi fost de rău augur. 309. Urna, vasul. 310. Textual: de mormântul tău. Electra

vrea să spună că urna cu cenușa fratelui său îi ține loc de mormânt. 311. De bun augur. 312. Nu-i nimeni de care tu să nu fii vrednică. 313. Urna aceasta n'are nici un fel de însemnătate pentru tine. 314. Doară că s'a hotărit de mai înainte numai să se spună că e cenușa lui Oreste. 315. Inelul tatii. Acest inel al lui Agamemnon fusese dat lui Oreste ca copil, când a fost încredințat de Electra lui Strofios, ca să aibă cu ce dovedi că e fiul lui Agamemnon (Dindorf). 316. Căci îți spun, precum vezi, eu însumi. 317. După scoliast, Electra ar face aluzie numai la ea, poate condus de ideea că Electra credeă că nici Oreste nu va mai ține la Crisotemis din cauză că n'a vrut să se unească cu ea la planul știut. Dar cel puțin până 'n momentul de față Oreste n'avea deunde ști discuția ce urmase 'ntre ele. 318. „Nefolositoare“. Cuvinte spuse, de bună seamă, cu dispreț. E vorba de mulțimea de femei și fete de serviciu din casă, reduse la o viață mai mult mașinală. 319. Pornirea spre luptă, spre cruzimi. 320. Ironie pe socoteala lui proprie și a Electrei. Aluzia e la complicitatea Clitemnestrei cu Egist la omorul lui Agamemnon. Dovadă versul următor. 321. Atuncea va crește setea de răzbunare. Iată cum traduce Callot aceste 2 versuri :

Je les connais, Electre, et mon ressentiment

Me les rappellera, quand viendra le moment.

322. Aș avea dreptul să mă plâng în orice clipă, nu numai când va veni prilejul. 323. Că ai recâștigat libertatea pierdută. 324. Păzește-te de-a fi prea slobodă la gură. 325. Cine are dreptul să'mi prefacă în tăcere vorbele mele? 326. Foarte probabil că Electra se oprește aici înecatâ de un suspin sau de plâns, de o întrerupe Oreste. 327. Să mă bucur mult. 328. Înțelesul e acesta: eu știu ce-i de făcut acuma, dar am nevoie de câteva lămuriri de la tine (cele ce urmează). 329. Oreste spune aceste vorbe ca și când nu i se mai potolea indignarea ce-a avut-o la auzul vorbelor Electrei.

„Dușmanii râd: nebună-i, de bucurie, mama“ (v. 1153),

330. Să nu bănuiască ceva necurat la mijloc. 331. Această ar fi să nu recunoască ocrotirea ce un zeu ne-o

acordă acuma; mai aproape de text: ar fi să servesc rău divinitatea care ne favorizează. 332. De când te-am recunoscut. 333. Textual: după acest unic drum. 334. M'ai deprins așa de mult cu ideea de ceva neprevăzut sau neașteptat, în cât... 335. De rămâneam fără tine (Tournier). 336. Mai mult în înțeles de glorie, demnitate, mândrie. 337. Nici un membru al familiei. Electra, în simularea ei, vrea să spună că e zadarnic a se mai face caz de moartea lui Oreste, ce eră un fapt împlinit, și că nu e nici un interes de a se refuza urciorul cu cenușe, precum n'are sens a se vesele cinevă luându'l. Cu alte cuvinte toate acestea le spune Electra numai ca să se arate de o prefăcută resemnare în ochii lui Egist și ai Clitemnestrei, ca să nu le deștepte vreo bănuială. 338. S'ar fi știut în palat de planurile voastre mai nainte de a apuca să intrați voi. 339. Textual: dar eu le-am pus acuma în față prevederea (am parat nenorocirile, cu prevederea mea). 340. Textual: nesătulă. 341. Ești socotit. 342. Sânt bine toate pentru noi, din parte-le, adică de ei n'avem grije că ne vor zădărnici planurile. 343. Expresia aceasta cam enigmatică și glumeață se tâlmăcește în felul următor; noi stăm bine și'n partea ce pentru ei nu e bună: planul de a'i ucide. 334. Textual: „nici nu'l port în minte“, adică nici nu cred să 'mi mai fi rămas în minte amintirea lui. 344 bis. Pe Oreste (în acest moment Electra arată spre Oreste). 345. Textual: „O tu care ai (la activul tău) un serviciu foarte plăcut al picioarelor“. Electra vorbește de mâinile și picioarele bătrânului crescător, cari au primit și transportat pe Oreste la Focceanul Strofios. 346. Încă de când a adus vestea născocită. 347. O regină nu poate fi absolut singură 'n palat. Înțelesul e că Clitameestra eră numai cu femeile. 348. Egist și Clitemnestra. 349. Oameni de-ai palatului, mai îndemânatoci la luptă, chiar din cauza rolului lor de slujitori. 350. Galerie deschisă și formată din șiruri de coloane sau arcade. Printre cele dintâi statui eră a lui Apolon. Am văzut la începutul dramei ce însemnătate aveă Apolon pentru această țară. 351. Subînțeles „rugătoare“ (Dindorf, Tournier). 352. Textual: din ce puteam aveă și eu (potrivit cu sărăcia mea).

353. „Cu vorbe doar“ (Leconte de Lisle), căci nu eră la îndemână și potrivit momentului să i se facă o rugă ceremonioasă în toată regula: cu ofrande, jertfe, etc. (Wunder). 354. E gata să răspândească moarte'n juru'i. 355. Aci e o metaforă în aparență cam silită, dar în realitate destul de frumoasă: imaginea, după Jacobs, e luată după oile cari pe măsură ce înaintează, devorează iarba; tot astfel Ares — aci personificarea luptei desperate — e închipuit că pe măsură ce timpul înaintază, pregătește grozava răzbunare a lui Agamemnon. 356. Textual; „cățele“. Așa au fost numite adesea Furiile de către cei vechi; pare-se că prin Furii corul înțelege chiar pe Oreste și Pilade, dar în antistrofa următoare imaginea lui Pilade se șterge și rămâne în relief numai Oreste. 357. Vezi v. v. 473 sqq. 358. Lui Oreste și Pilade. 359. Clitemnestra. 360. Ii face gătelile religioase. 361. Urna socotită că cuprinde cenușa lui Oreste. 362. Oreste. 363. Electra nu scapă nici acum ocazia de a da să 'nțeleagă — ca un dispreț pentru Clitemnestra — că ea se consideră ea și când nici n'ar avea mamă și că singurul ei părinte e Agamemnon. 364. Nenorocirea. 365. Par'o'am amuțit, de rău impresionată ce sânt. 366. Cu liniște aparentă, Oreste anunță ceva groaznic: că a reușit să'și omoare mama. 367. Electra invită pe Oreste și Pilade să intre iar în casă, ca să fie gata și pentru uciderea lui Egist. 368. Corul îi invită să intre în „antihiron“, cuvânt ce nu se poate traduce exact în românește, căci „antihiron“ eră un spațiu din lăuntrul casei, în fața porții, cam cum ar fi careul (carré) de la unele edificii publice de-ale noastre. 369. Lui Egist. 370. Aci e negreșit un sarcasm și amar echivoc, cum se obicinuește uneori în drama greacă; prin „întâmplarea prea de seamă“ (textual: scumpă, care o costă mult sufletește pe Electra) Egist va 'nțelege, fără să'i fie teamă Electrei, întâmplarea „nenorocită“ sau „dureroasă“ pentru ea; pe când Electra înțelege tocmai întâmplarea cea mai fericită pentru ea și groaznică pentru Egist. 371. Alt sarcasm și echivoc. 372. Că a murit Oreste. 373. Spre a vedea urna din casă, cu cenușa lui Oreste. 374. Cuvinte spuse cu sarcasm. E vorba de nădejdea că

s'ar mai întoarce Oreste. 375. Și-aici e un echivoc și fin sarcasm, din partea Electrei, căci în realitate ea lasă pe spectatori să 'nțeleagă că deschide bucuroasă porțile, tocmai ca să grăbească intrarea lui Egist în palat și deci uciderea lui (Wunder). 376. De mi-e ertat să mă bucur de moartea unei rude. 377. Nu numesc fericită această priveliște. 378. Vălul de pe urnă. 379. Egist erà fiul lui Tieste, frate cu Atreu (bunicul lui Oreste), adică erà văr primar cu Agamemnon. 380. Cenușei rudei tale (sarcastic). 381. Egist ține să fie de față și Clitemnestra în calitate de mamă a lui Oreste. 382. Aiurea sânt alte lecțiuni. Dar a lui Bergk ni se pare cea mai energică și mai lugubră, mai potrivită cu neconținerea sarcasmelor fine din partea lui Oreste și a Electrei; prin aceste vorbe Oreste pare a'i vorbi lui Egist cam așa: nu 'ți dai seamă, numai de câteva minute de când vorbești cu mine, că vorbești la fel cu unul pe care 'l socoteai mort, sau că eu deși socotit mort, vorbesc la fel cu tine (sânt viu) și că în curând vei intra în rândurile morților și vei vorbi cu adevărat ca dânșii? (dovadă versul următor). 383. Să te rog un lucru mic de tot. 384. Tautologie. 385. Ce câștigă deși întârzie moartea câteva clipe? 386. Acești ciocli sânt păsările de pradă și câinii; știm că la Greci neîngroparea erà socotită poate ca cea mai mare necinste pentru trupul și sufletul unui om. 387. În camera ta (Callot). 388. Pe care ai de gând s'o faci. 389. Nu 'mi mai vorbi ca stăpân, nu'mi face morală. 390. Cere destinul? Știm că Grecii credeau într'un fel de nevoe impusă de cursul neîndurat al destinului. 391. Egist cată să sperie pe Oreste, proorocindu'i că va suferi groaznic urmările omorului ce e gata să'l făptuiască. De aceea Oreste îi răspunde tot în sensul profeției. 392. Nu te-ai putea mândri. 393. Aluzie la neputința lui Agamemnon de a prești că va cădea în cursa de moarte întinsă de Egist și Clitemnestra, iar, mai înainte, că va fi silit să'si jertfească pe propria lui copilă Ifigenia. 394. Fii sigur că nu'ți voi face pe plac, păsuindu'ți moartea. 395. Sarcastic. 396. Lovitura îndrăzneată a lui Oreste.

FILOCTET

---

1. Poetul vrea să zică mai mult decât atâta, adică: aceasta e coasta Lemneică și deacuma să ne punem pe lucru, ca să descoperim culcușul lui Filoctet. La drept vorbind, după cum ne spune și Omer, nu întreaga insulă Lemnos era nelocuită, nici Sofocle nu spune lucrul acesta, — ci numai coasta unde fusese părăsit Filoctet. 2. Filoctet. Vezi rezumatul piesei. Adăogăm că prin Malieni (Milieni, Meleeni) se înțelegeau toate populațiile vecine cu golful Maliac (N. V. insulei Eubee). 3. Un fel de cancer. 4. Metonimie, în loc de peșteră. 5. De n'o fi secăt izvorul. 6. Cum Ulise și Neoptolem nu văzuseră de cât odată în viață acele locuri, și cu zece ani înainte, nu le mai țineau minte cu precizie. 7. Ulise ședeă, din precauție, mai la distanță. Așa se explică rostul acestei părți din dialog. 8. Pe scena teatrului antic de obicei regii și marile personaje erau însoțiți de unul sau mai mulți servitori. Aci e vorba de acelaș servitor de care se vorbește ceva mai apoi (v. 125). 9. Să-i dea de urmă pe ascuns. 10. Dacă mai dorești ceva tot cu privire la Filoctet, căci pân'acum a fost vorba aproape numai de locuința lui. 11. Pe Greci. 12. Și să te duci la Troia. 13. Vezi rezumatul piesei. 14. Dardanos, fiul lui Zeus și al Electrei, eră socotit ca șeful dinastiei prinților Troeni. El întemeiease, după Omer, la picioarele muntelui Ida, un oraș căruia i dăduse numele. 15. Neoptolem nu făcea dar parte din numărul prinților grecești cari se solidarizaseră cu Menelau să-i șteargă ofensa adusă prin răpirea soției sale Elena, ducându-se în contra Troii. 16. De voe de nevoe. 17. Cu prima serie de corăbii, seria principală. 18. Dragostea i față de tine

se va schimba în ură, văzându-te cu mine. 19. Cu vremea se va uita fapta aceasta și vom intra în rândul cetățenilor onorabili. 20. Aceasta este o ciudată binecuvântare anticipată. 21. E vorba de numerosul cortegiu de marinari, cari însoțeau pe Ulise și Neoptolem (Tournier). 22. Tournier explică astfel: preferam să recurg la puterea brațului meu decât la meșteșugurile vorbei. 23. În maturitate, intrând în adevăratele lupte ale vieții. 24. Minciunile ce mă învățași. 25. În realitate Neoptolem vrea să spună: „...precum spuneai chiar tu când m'ai făcut să viu din insula Schiros“ (insulă la răsăritul Eubeei, în care a fost crescut Neoptolem și de unde a fost înduplecat foarte de tânăr să meargă la asediul Troii. Acolo a făcut mai multe bravuri). 26. Vezi v. 45. 27. Subînțeleș fără succes. 28. Imbrăcându-l ca marinar. Ulise previne pe Neoptolem de această travestire, ca să nu se inducă în eroare el singur. Spionul în chestie se presupune că știa mai bine locurile și nu s'ar fi încurcat a doua oară; de aceea 'l trimete tot pe el. 29. Nu scăpă nici un cuvânt, nici o idee folositoare dela el (de la spion). 30. Zeul iscusinței, al vicleniei, în speță. 31. Adică Zeița Atena (Minerva), care aduce biruință 'n războaie și care ocrotește orașul. (Poliada—Poliās: ocrotitoare de oraș, supranume special al zeiței Atena.) 32. Adică cu corifeul (conducătorul corului); corifeul vorbește totdeauna numai el din cor și 'n numele corului întreg. 33. Subînțeleș unui rege ca tine. 34. De la străbunii tăi. 35. Ca să poți vedea orice semn ți-aș face, sau să lucrăm de acord. 36. În peșteră. 37. Ce deșartă e îndemânarea omenească! Ce deșartă e dibăcia de arcaș a lui Filoctet, când el suferă atâta! 38. Vezi rezumatul piesei. 39. Se zice că lui Apolon îi datora Ercule arcul și săgețile sale (Tournier, Hermann). Știm că Filoctet, la rândul său, le avea dela Ercule. 40. Autorul a pus, desigur, înadins în opoziție cântecul cu țipătul. 41. Din greșală, în mers. 42. După părerea noastră, înțelesul acestui vers este îndoit, adică: dacă corabia ancorată acolo era amică lui Filoctet, acesta 'i deplângea oprirea nepriiicioasă ei în insulă pustie; iar dacă 'i era dușmană, el deplângea oprirea năvii nepriiicioase lui. 43. Cel

puțin cu vorba. 44 Ahile, deghizat în femeie de mama sa Tetis, se duse la palatul lui Lycomedes, regele Skyrosului, (insulă la Estul Eubeei) spre a-l împiedica de a se duce la asediul Troii; el se amorozează însă de fiica lui Lycomedes, Deidamia, care dă naștere unui copil. 45. Locuitorii insulei Cefalonia, din vestul Greciei. 46. Vezi rezumatul piesei. 47. Subînțeles: „căci n'aveam câine de vânat“. 48. Când am foc, îmi fac rost de toate în peșteră. 49. Cari fără voea lor s'au oprit în insulă. 50. Le atest. 51. 52. Patriile lui Menelaos și Agamemnon. 53. Scoliastul: greu, din cauză că abia 'mi stăpânesc mânia. 54. La Troia (Wunder). 55. Se știe că Ahile a fost ucis de Paris, dar se vorbește că Apollon îndreptase mâna lui Paris căne a aruncat săgeata. Mândria lui Neoptolem trebuia măgulită la ideea că tatăl său nu căzuse decât sub lovitura unui zeu (Schneidewin). 56. Acest epitet nu i se dă lui Ulise spre laudă, ci din cauza demnității regale cu care era investit. 57. Educatorul lui Ahile, tatăl lui Neoptolem, a fost Fenix, despre care se vorbește și Omer în Iliada:

„Cum, o copile, - aș putea să rămân fără tine eu
[singur ?

„Ție mă dete bătrânul Peleu, călărețul în ziua

„Când te trimese din Ftia la craiul Atrid Agamemnon.

„Încă erai un copil necercat în obșteasca bătaie

„Și 'n cuvântări de soboruri prin care se 'nalță
[bărbații ;

„De asta cu tine trimesu-m'a el să te 'nvăț cu
[nadinsul

„Meșter la vorbă să fii și vrednic la fapte...“

(Trad. Murnu).

Peleu era bunicul lui Neoptolem, după tată; iar Fenix era fiul lui Amintor, regele Argosului și al Cleobulei. Având un grav conflict cu tatăl său, a fost gonit de acesta și apoi a ajuns educatorul lui Ahile și însoțitorul lui la Troia. După altă legendă, cel care s'a dus cu Ulise să caute pe Neoptolem n'a fost Eenix, ci Diomedes, un rege tot de-al Argosului. 58. Subînțeles din partea zeilor sau a destinului. 59. Adică m'au ademenit repede să plec. 60. Heimmann

observă că nu rezultă de nicăieri că Neoptolem nu-și mai văzuse părintele. 61. Sighion sau Sigeu, promontoriu și port în Troada, care a servit de stație navală Grecilor în războiul Greco-Troian. 62. De-ale moștenirii. 63. Se vede ușor că vorba aceasta Neoptolem o spune numai la adresa Atridului care-i vorbise cu o clipă înainte, probabil lui Agamemnon, care-i vorbise ca șef suprem. 64. Fără să mă 'ntrebați și s'așteptați răspunsu'mi (Tournier). 65. Ședeai acasă în Skyros, pe când noi luptam. 66. Se pare că Neoptolem face aluzie la nașterea lui Ulise din Sisif (după o legendă), căci cu Laerte n'avea nimic de împărțit. Sisif, un rege al Corintului, ar fi numit aici mișel, fiindcă el ar fi sedus pe Anticleea când era numai logodită cu Laerte și a lăsat-o însărcinată cu Ulise. De-altmintelea Sisif e dat ca un tip de om înțelept și rafinat. 67. După Schneidewin, aici poetul ar face o aluzie la demagogii atenieni din epoca ohlocratică. 68. Zeița pământului; la Romani, Cybela sau Rhea. Scoliaștul ne spune că misterele ei se celebrau pe munți. Cultul ei era răspândit mai ales în Frigia și prin urmare și la Troeni; dar ea era adorată și la Lemnos, unde i se sacrificau chiar și tinere fecioare. 69. Pactol era un afluent al marelui râu Ermus din Lydia și care izvorea din muntele Tmolus, unde Cybela își avea principalul sanctuar (Schneidewin). 70. În adevăr, pe unele monumente Cibela e reprezentată șezând pe spinarea leilor. 71. În Frigia. 72. Ajax „cel mai mare,“ cel mai în etate, fiul lui Telamon și rudă cu Ahile, spre deosebire de Ajax fiul lui Oileu. 73. Iată explicația scoliaștului: „Anticleea, fiind fecundată de Sisif, s'a măritat cu Laerte; și pentru aceasta se zice că el oarecum a cumpărat-o, fiindcă Laerte a luat de nevastă pe Anticleea, după ce-a dat mulți bani“. În legătură cu această legendă stă firesc și legenda că Ulise (Odiseu) care trecea drept fiul lui Laerte și al Anticleei, era în realitate zămislit de Sisif. Cât despre odrasla lui Tideu (Diomede, regele Argosului) cu drept cuvânt comentatorii acuză pe Sofocle că fără nici un rost urmează alte tradiții decât planul dramei sale, căci el învinuște pe nedrept și pe Diomede care n'are nici un amestec cu nenorocirile

lui Filoctet. 74. Nestor, bătrânul rege al Pilosului (în sud-vestul Peloponezului), eră renumit pentru bună-tatea și trăinicia sfaturilor sale. Omer spune despre el că vorbele'i curgeau din gură „dulci ca mierea“. 75. După legendă, Antiloh ar fi fost omorît pe când îl apăra pe tatăl său în războiul greco-troian. 76. Despre Ajax și Antiloh. 77. Tersite fusese omorît cu pumnii de Ahile, fiindcă insultase cadavrul Pentesileei (regina Amazoanelor, populație fabuloasă de femei, cari duceau un traiu mai mult războinic, ca bărbații), de care se amoretase Ahile. Din respectul de fiu, Neoptolem nu pomenește de această faptă a tatălui său. Omer ne prezintă (Iliada, cartea II) pe Tersite ca pe tipul omului flecar, laș, obrascnic și hidos la chip și trup. 78. Pân'acuma nu s'a văzut pierind ceva rău. 79. Aluzie la unii ca Sisif, care a fost scos din Iad de zei și readus la viața pământească. Vezi și nota 66. 80. Vezi rezumatul piesei. 81. Te voiu încărcă de laude 'n public, când m'oiu întoarce în patrie. 82. La Schiros. Vezi nota 25. 83. Panzanius vorbește de mormântul acestui bătrân rege Halcodon, mormânt care în timpul său se vedeă încă, în Eubeea. Iar Filoctet vorbește aicea despre Eubeea, fiindcă de la N. V. acestei insule, până 'n patria sa, țara Malienilor (Vezi rezumatul piesei), mergând spre apus, eră foarte aproape (Vezi atlasul lui Putzger). 84. Munte și râu în Malia. 85. După Schneidewin, Filoctet nu vrea să spună că a cerut tatălui său să vină chiar el în persoană. 86. Aceste vorbe „însoțitor și vestitor“ vin și la alți autori, ca Herodot, Terentius Afer, adică „dintrodată să dai de veste tatii despre mine și să mă și duci lângă el“ (Schneidewin). 87. După credința greacă cel care respingeă rugăciunile rugătorilor se expunea la urgia zeească (Tournier). 88. În propunerea sau rugămintea ta de a'l luă cu noi. 89. Dudă Dindorf și Wunder, Neoptolem se gândește la Troia, pe când Filoctet crede că e vorba de patria lui. 90. Să salutăm de plecare. 91. După Bothe, Filoctet ar fi vrând să spună că chiar înainte de a cădea în nenorocirea aceasta avusese destule suferințe, în cât s'a putut resemna mai ușor. 92. În peșteră. 93. Textual: „nu cu flotă numeroasă“. Stăpânii de corabie mergeau în-

deobște cu o singură navă. Emisarul lui Ulise pare a se da aici drept un negustor al cărui negoț constă în a aduce Grecilor adunați sub zidurile Troii vinurile ce le produceă insula Peparetos de la N. V. insulei Skyros, sau poate mai degrabă drept un comisionar pe care Grecii îl însărcinau cu cumpărăturile lor. 94. Se 'nțelege că pseudo-negustorul, ca să nu fie trădat, aveă nevoie să se asigure mai întâiu că soldații debarcați în insulă erau toți, fără excepție, sub ordinele lui Ulisse (Schneidewin). 95. Ce și le-aș aduce. Este cunoscut — zice Dindorf — că a existat obiceiul ca acest soi de oameni să ceară o răsplată oarecare pentru vestea (denunțul) lor. 96. Ce planuri îmi divulgi. 97. Se 'nțelege că tot dialogul acesta dintre Neoptolem și negustor e numai ca să înșele pe Filoctet. 98. Fenix de care se vorbește aici eră fiul lui Amintor, regele Argosului, și al Cleobulei. Pentru a plăcea mamei sale pe care Amintor o neglija, el făcū curte unei tinere fete iubite de rege, așa că ajunse rivalul tatălui său. Acesta, infuriat, îl blesteamă și 'i scoase ochii. Fenix se refugiē la curtea lui Peleu (tatăl lui Ahile) și Centaurul Hiron îi dete iarăși vederea. Mai apoi Fenix se însărcină cu creșterea lui Ahile pe care'l și însoți la Troia. 99. Acamas și Demofon. 100. Ușor se observă că falsul negustor se preface foarte bine aici, arătând că i-ar fi teamă de trădarea lui Filoctet. 101. Primesc o bună răsplată bănească, în schimbul serviciilor ce le fac. 102. De nu taci. 103. „Ulise“ (vorbe spuse cu dispret). 104. Ulisse sau Odisseu. 105. Bine înțeles că aceste din urmă vorbe sânt aluzie la Filoctet. 106. Ceeace nu s'ar întâmpla niciodată cu mine, tot așa cum nu m'aș duce de bunăvoie la Troia. 107. Aci aluzia e la Sisif, regele legendar al Corintului, Știm că tatăl lui Ulisse eră socotit Laerte. Inșă după o tradiție, Sisif ar fi sedus pe Anticleea încă de pe când eră logodnica lui Laerte și ar fi lăsat-o însărcinată cu Ulise. Sisif, aproape de moarte, a rugat pe șoția sa Meropa să'l lase neîngropat (ceace eră socotit ca o mare nenorocire și ofensă la Greci); ajuns în Iad, a cerut voe de la Hades, regele Iadului, să se 'ntoarcă pe pământ, ca să pedepsească pe vinovată. I s'a dat voe,

dar odată întors, s'a dedulcit la viața pământească și n'a vrut să se mai întoarcă în Iad. Atunci Hermes (Mercur) l-a adus cu sila înapoi și drept pedeapsă a fost osândit să ridice mereu o stâncă până aproape de vârful unui munte, căci tocmai când s'ajungă la vârf, stânca 'i scăpa și trebuia s'o ridice din nou; iar de 'ncearcă să se mai odihnească, o Erinie (Furie) îl lovea cu biciul. 108. Nu'mi pierd vremea cu astfel de discuții sau povestiri. 109. Urmăritorilor lui Filoctet. 110. Subînțeleș din strictul necesar. 111. Durerea mi s'alina treptat, în cât cu timpul o potolesc cu totul. După Blaydes, Filoctet pare a căta să convingă de pe acum pe Neoptolem că rana lui nu le va pricinui nici o bătae de cap pe drum. 112. Din dichisul arcului. 113. Ellendt crede că Filoctet vrea să vorbească despre lucrurile pe cari Neoptolem ar dori numai să le vadă. Virgiliu ne spune că popoarele vechi aveau mare adorație pentru arme. 114. Să dorești din lucrurile mele. 115. Înțeleșul cel mai probabil al acestei turnuri curioase este: îți e permis să te atingi de aceste arme, dar să mi le dai înapoi; eu ți le-oiu da iarăși când le vei dori, și așa mai departe, așa că arcul cu săgețile ne vor aparține numai nouă doi. 116. Credem că partea de la „chiar și eu însumi“... pân'aici nu e nevoe să fie socotită numai decât ca interpolată, cum o socotesc unii, căci comparația nu e greu de scos, adică: precum Filoctet a primit, în schimbul unor servicii, armele sale de la Ercule, în *deplină stăpânire*, tot așa, în schimbul serviciilor aduse lui Filoctet de către Neoptolem, îi este îngăduit și acestuia să *le privească* și să se distreze cu ele, ținându-le'n mână. 117. Zeus sau Jupiter. 118. Ixion, erou Tessalian, regele Lapitilor; între alte isprăvi caremaidecare mai rele, căută să seducă pe Hera, soția lui Zeus. N'a reușit, dar s'a lăudat în sens afirmativ. Zeus, de mânie, a pus pe Hermes să'l lege de-o roată în flăcări, care trebuia să se 'nvârtească mereu în Iad. 118 bis. Ca Filoctet. 119. Schneidewin observă că principiul acesta de a iubi pe amic și a urî pe înamic se găsește și 'ntrunul din fragmentele lui Euripide: „drept cu cei drepți, dar cu cei răi cel mai mare dușman din toți de pe pământ“.

120. Vezi mai sus versul „Ne-având nici putere să meargă“... 121. Subînțeles să și caute leac pentru hrană. 122. Vezi nota 84 (v. 492) despre râul Spherhios. 123. Aci nu e de cât parafrizarea legendei relatate de Apolodor și de Diodor din Sicilia, că Hermes (Mercur) în mijlocul fulgerelor și al tunetelor a fost înălțat într'un nor la cer. 124. După Tournier, strigătul „o zei“ îi este smuls lui Filoctet de durerea pe care el încearcă zadarnic s'o ascundă. Iar noi adăogăm că altfel n'avea nici un sens invocatia zeilor în versul respectiv. 125. Prigonitorii mei: Ulise și Diomede. 126. E ușor de observat îndoitul înțeles al acestui răspuns al lui Neoptolem, lucru plăcut spectatorilor și tragicilor Greci, adică pe când Filoctet crede că Neoptolem declară că i va păstră arcul cu toată sfințenia, publicul înțelege că Neoptolem se bucură că pune 'n fine mâna pe arcul și săgețile lui Eracle, pe cari nu le-ar mai înapoia niciodată și cu cari ar putea cuceri Troia. 127. Filoctet sfătuește pe Neoptolem să adore pe zeita Pizmei, căci arcul și săgețile lui Eracle puteau, ca lucruri prețioase și de temut ce erau, să atragă pizma zeilor în potriva aceluia care le avea și să l facă să sufere cum a suferit el (Filoctet) și Eracle care i le transmisese. 128. Alt echivoc. Pe când Filoctet crede că Neoptolem dorește numai realizarea sfaturilor sau cerințelor lui, Neoptolem se gândește la arc și săgeți și și urează să le stăpânească numai el. Tot asemenea Neoptolem se gândește la Troia, pe când „prin mersul nostru“ Filoctet înțelege mersul la Skyros. 129. Schneidewin crede că prin aceste vorbe Filoctet se gândește că nu se mai poate întoarce din Lemnos. 130. Cefalenia, insulă mare lângă Itaca, patria lui Ulise; după o legendă, Ulise avea stăpânire și peste această insulă; vorba „străine“ e luată în sensul de străin față de Lemnos unde se desfășură acțiunea. 131. Prin „focul din Lemnos“ se 'nțelegea un foc puternic (în sensul acesta îl iau mai mulți poeți), în cât cuvintele acestea se pot lua și'n sens propriu, fiindcă scena se petrece în Lemnos, și figurat. În adevăr, Lemnosul avea mai multe urme de vulcani și eră socotit ca locul fierăriei lui Vulcan (Hefaistos). Prin „cântat“ se înțelege sau celebrat de oameni, sau in-

vocat de Filoctet. 132. Iar echivoc: căci Neoptolem în gândul lui vrea să spună că nu pleacă din Lemnos până când nu l-o luă și pe Filoctet la Troia; iar Filoctet crede că declarația e aceea a unui om de caracter și nimic mai mult (Vezi și No. No. 127 și 128). 133. Filoctet spune vorbele acestea ori ca vorbe fără înțeles, din pricina delirului, ori voește să spună că făcându'l să se miște, îi produce dureri ca de moarte. 134. Corul înadins nu'și exprimă deadreptul dorința ca somnul să'l cuprindă pe Filoctet, ca nu cumva să deștepte bănuiala acestuia. 135. Corul se exprimă vag înadins, dar e ușor de 'nțeles că el vrea să spună: „Tu, Neoptolem, de vremece'l vezi adormit, vezi și ce trebuie să faci de-acuma: să părăsești pe Filoctet și să pleci cu arcul și săgețile lui“. 136. De ce să mai întârziem la lucru? (Bothe). 137. De chipul cum va trebui să fie adus Filoctet la Troia. 138. Adică mai mult o aromeală. 139. La felul plecării. „Mai adânc“ în sensul, credem, de a prevedea și eventualitățile. 140. Anume că n'ar fi bine să pleci 'nainte de a adormi deabinelea, căci poate te-ar simți (Linwood), 141. „Vede ca un mort“, adică nu vede nimic (Tournier). 142. Toată fraza aceasta și în special „bunii șefi“ sânt spuse cu ironie. 143. Echivoc cam în felul celor arătate la No. No. 127, 128, 132 — 144. Mai iute cred c'ai îndurà vreo hulă *pentru vorbele tale*. 145. Neoptolem voește a'și reproșă că întâia oară s'a purtat josnic cu Filoctet, prin faptul că pentru a'i pune mâna pe arc și săgeți, și-a câștigat bunăvoința lui prin făgădueli viclene, spunându'i că vrea să'l ia în corabia lui; iar a doua oară socoate că se va arătă josnic prin faptul că urcându'l în corabie nu i-ar spune că nu'l duce 'n patrie, cum speră Filoctet, căci gândul lui Neoptolem eră de a'l duce la Troia (Wunder). 146. Se pare că la cei vechi focul eră semnul îndrăsnenei și al nerușinării (Musgrave). 147. Schneidewin crede că Filoctet vrea să spună că Neoptolem are de gând să se arate Grecilor cu arcul lui, ca cu o pradă. 148. Fii înțelept, cum e felul tău (scoliaștul), 149. Lasă faptele rușinoase pe seama altora cari sânt obicinuiți cu ele. Tournier explică așa: fă rău cât vrei, de pildă Atrizilor, căci îl și merită, numai dă'mi arcul

și săgețile. 150. Pleacă fără mine, dacă vrei. 151. Hefaistos (la Romani Vulcan) zeul focului și al metalului, fiul lui Zeus și el Herei, își avea atelierul de fierărie când pe Olimp, când în Lemnos, când pe Etna. Lucra când singur, când cu ajutoare și a făcut mai multe lucrări de seamă: un tron și un sceptru pentru tatăl său, carul lui Helios, zalele lui Eracle, scutul lui Ahile și altele. În versul acesta poetul se referă la momentul când Hefaistos bate cu ciocanul în fierul înroșit și stârnește scânteile. 152. Bothe și Ellendt explică foarte bine acest pasaj: Filoctet zice că Neoptolem nu e vrednic de Ulise, fiindcă n'are apucături urâte ca el, dar e vrednic de el (Filoctet), fiindcă îi seamănă la firea'i cinstită. 153. „Deși acu ești sluga plecată a Atrizilor, totuși ai plecat cu ei în războiu numai după ce prin viclenia lui Palamede ți-au descoperit-o pe a ta“. Ulise, ca să nu meargă la războiu, se prefăcuse că-i nebun, înjugând la căruța sa un bou, alături de un cal; dar eroul Palamede i-a pus de-a curmezișul drumului pe fiul său (al lui Ulise) Telemac, pe atunci în vârstă abia de 3 ani; Ulise și opri căruța în fața copilului și cu aceasta a dovedit că-i în toată firea și s'a dat de gol; așa că a fost silit să *meargă* n războiu. 154. Atrizii. 155. Îmboldul remușcării, adaogă Leconte de Lisle. 156. De oameni vicleni și fără scrupule. De sigur că Ulise vorbește numai de o nevoie superioară, în interesul patriei. 157. Erou grec, fratele lui Ajax. În drama Ajax, Teucros certându-se cu Menelau, la un moment dat îi spune:

Nu-i josnic meșteșugul ce'l stăpânesc.

Menelau

Mândria

Ți-ar fi pe dreptul mare, cu-o pavază.

Teucros

Cu tine

Greu-inarmat, sânt vrednic să lupt și fără arme. 158. Totuși Omer ne prezintă pe Ulise ca inferior lui Filoctet în meșteșugul de a trage cu arcul, — după cum declară însuși Ulise la curtea lui Alcinou: „Știu să mănuească tare bine un arc; cel dintâiu aș nemeri în luptă pe un dușman, în mijlocul numeroșilor săi

tovarăși, cu toate săgețile ce-ar eși din mâinile lor, pe câmpiile Ilionului, când dau drumul la săgeți; doar Filoctet, din toți arcașii Greci, mă întreceă. Mă pot mândri însă că sânt cel mai îndemânat, după dânsul, din toți muritorii cari gustă roadele pământului. Nici n'aș pretinde întâetatea față de eroii din vremile de odinioară, ca Eracle și Eurites din Ehalia; aceia luptau chiar și 'n potruva cetor nemuritori (Odiseea, VIII, 215 — 225). 159. Arcul și săgețile primite în dar de la Eracle.—Cuvintele „daru'ți“ se pot lua și ca un amar sarcasm, anume că bietul Filoctet vrând-nevrând le-a făcut „dar“ lui Ulise. 160. Neoptolem și Ulise. 161. Negreșit că e vorba de Ulise. 162. Spre oricare altul afară de mine (Dindorf). 163. Să spună la timp adevărul (scoliaștul). 164. Înțelesul începutului acestei antistrofe pare a fi următorul: corul reproșează lui Filoctet că zadarnic mai încarcă pe Ulise cu atâtea injurii nefolositoare, căci el, Filoctet, tot nu va avea o soartă mai bună și nu 'și va recăpăta arcul; și acestea i le spune conform preceptului că de-ai spus un adevăr chiar neconvenabil pe socoteala cuiva—și trebuie să'l spui totdeauna la locul și vremea lui — nu e frumos să'l mai îngreuezi cu vorbe veninoase. 165. După Dübner, corul roagă indirect pe Filoctet să se împace cu Neoptolem. 166. Adică unul ca tine. 167. A'și manifestă (corul) nădejdea că Filoctet s'ar putea hotărî să plece cu corul, înseamnă a'i face rău, a'l ucide. 168. Ca loc propriu zis și ca roluri (Schneidewin). 169. De ce să ne mai întoarcem? Ne putem aștepta iar să ne gonești ca adineaori. 170. Zeus. 171. La drept vorbind, Filoctet vrea să spună: „dacă aveți în corabie,“ căci de-ar fi văzut vr'o armă la ei, ar fi cerut-o deadreptul. 172. Să'mi tai capul, ca să'l despart cu totul de trunchiu. Aci, prin mădulare pare-se a se 'nțelege vertebrele gâtului. 173. Aluzie la râul Sperhios, de care am mai vorbit. 174. Scoliaștul explică foarte bine aceste 2 versuri: Neoptolem vrând să'i înapoeze lui Filoctet arcul și săgețile, e muștrat de Ulise. 175. Că'i voiu înapoia lui Filoctet arcul și săgețile. 176. De frica de care 'mi vorbești. 177. Cum am zice noi: sânt Stan pățitul... 178. Tournier observă

cu drept cuvânt că prin „blajine vorbe“ aluzia lui Filoctet e indirectă, iar prin „crezând cuvântu'ți“ aluzia devine chiar directă. 179. Să nu m'ascuți. 180. Nici n'am cuvinte să'ți spun ce silă mi-e să te ascult. 181. După Tournier, Ulise ia pe zei de martori ca Neoptolem să rămână singur răspunzător de fapta sa. 182. Chiar de ar fi să mă iei cu sila. 183. Bine'nțeleș că aluzia e numai la Ulise. 184. Vezi No. 107. 185. Pe Zeus în calitate de prezidător al jurămintelor. 186. Decarece Hrisa nu eră de cât o nimfă, altarul ei eră un fel de livadă sub cerul liber. Numai zeii aveau privilegiul altarelor acoperite. Vezi și subiectul dramei.

187. Corporație de medici Greci cari pretindeau că se coboară din Asclepios (Esculap), zeul medicinei și cari până prin secolul IV monopolizaseră arta medicală; de atunci încolo medicina devine slobodă oricui. Cele mai renumite școli asclepiadice erau la Rodos, Cos (insule doricе 'n Arhipelag) și Cnidos (colonie grecească tot dorică pe coastele sudvestice ale Aziei minore). Hipocrat, cel mai mare medic al antichității aparține și el școlii din Cos. În acest vers însă e vorba, după Tournier, numai de cei doi fii ai lui Asclepios, Podalirios și Mahaon. Iar noi adăogăm că numai așa au sens vorbele următoare : „de lângă noi“, căci oștirea nu venise doar cu toată corporația de medici. 188. Profet vestit, fiul lui Priam, regele Troei și al Ecubei. După cucerirea Troii ajunse prizonierul și 'n urmă amicul lui Neoptolem. 189. Bine'nțeleș că Filoctet, continuându-și monologul, se adresează chiar ochilor lui. 190. Dela Atrizi. 191. Atrizii. 192. 1) Pentrucă mai readus acasă; 2) pentrucă ai părăsit pe Atrizi. 193. Tournier, părăsind înțelesul propriu, explică astfel acest pasaj: Când pricina care m'a făcut să fiu gonit de Agamemnon e tocmai piciorul meu... 194. Tournier observă că Neoptolem înadins nu'i răspunde la 'ntrebare, căci dacă trebuia să fie sincer, urmă să recunoască faptul că mersul lui Filoctet la Troia ar fi folosit și Atrizilor. 195. Nu mă vor scăpa cu condiție de a mă duce de voe la Troia. 196. O mașină anume pentru apariția zeilor. Theologion se numeă și galeria sau estrada respectivă. 197. Adică

însași nemurirea. 198. După splendoarea zeească a înfățișării mele. 199. Răpitorul frumoasei Elena, soția lui Menelau și unul din numeroșii copii ai lui Priam, regele Troii. 200. După o legendă, Troia mai fusese cucerită odată de Eracle, drept răzbunare în potriva lui Laomedon (tatăl lui Priam) care nu se ținuse de o făgăduială. Anume un oracol porunci să fie dată din când în când, ca pradă, o fecioară unui monstru de mare, pentru ca Troia să poată scăpa de mânia lui Apolon, care trimesese o ciumă și și de a lui Posidon care trimesese un potop, peste cetate. Sorțul căzù pe Hesiona, fiica lui Laomedon. Eracle promise lui Laomedon să'l scape de acest flagel de'i va dărui caii săi minunați. El omorî monstrul, dar Laomedon nu s'a ținut de cuvânt. 201. După scoliast, aluzia lui Eracle ar fi numai la Neoptolem, care ucisese pe Priam chiar refugiat la altarul lui Zeus Erkiôs. În „Ecuba“ lui Euripide, spectrul lui Polidor, fiul lui Priam, pomenește de acest fioros omor:

Dar după ce pierit-au și Troia și-a lui Ector

Viață și-ale casei altare-au fost distruse

Și însuși tata cade lângă altarul sacru,

Fiind junghiat de mâna lui Pir, pătat de sânge...

Noi credem însă că aluzia e și la Neoptolem (Pir) și la Ulise care ucisese pe Hector (alt fiu al lui Priam). 202. Numele, admirația evlaviei. 203. Un munișor în insula Lemnos (Nordvest). 204. Scoliastul dă explicații destul de amănunțite asupra acestei ape din care probabil bea Filoctet: „Isvorul din Lemnos eră numit astfel sau după Apolon Likios (stârpitorul de lupi), sau după faptul că, în singurătate, se adăpau lupii la el. 205. Moira (Mira), zeița destinului. 206. După Wunder, aluzia e la Neoptolem și tovarășii lui. 207. După scoliast, aluzia ar fi la Eracle; noi credem însă, cu Schneidewin, că e vorba de Zeus, căci și pe Eracle 'l vedem vorbind în numele lui Zeus (v. 1409 sqq). Apoi numai Zeus e socotit că vede și stăpânește toate

ACESTE NOTE

Se dă gratuit cumpărătorului volumului I de traduceri.